

P r i n o s i

KRŠĆANSKA VJERA I DJETINJI DUH

Ivica Raguz

Sveučilište u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
ivica.raguz@os.htnet.hr

UDK: 27-184.3+27-318 +2-58-053.2
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 01/2016.

Sažetak

Nakana ovog članka je promišljati kršćansku vjeru i djetinji duh. U prvomu dijelu članka donosi se analiza djetinjeg duha s teološkoga gledišta. Značajke su djetinjega duha ovisnost, zajedništvo, obdarenost, igra, drukčije poimanje vremena, povjerenje u dobrotu, ljubav. U drugomu dijelu pokazuje se da te dimenzije djetinjega duha ostvaruje Isus Krist. Štoviše, u njemu se sam Bog objavljuje kao dijete, kao Bog u kojemu od vječnosti postoji dijete, Sin. Isus Krist je dijete Božje, Sin Božji koji čovjeka potiče na obraćenje, a to obraćenje podrazumijeva djetinji, sinovski odnos prema Bogu. U trećemu, zaključnom dijelu progovara se o vjernicima kao Božjoj djeci, kao onima koji svoju zrelost ostvaruju upravo po djetinjem duhu, djetinjim, sinovskim odnosom prema Bogu Ocu. U vremenu krize djetinjeg duha kršćanstvo ima ulogu ponovno otkrivati i širiti djetinji duh, duh Isusa Krista.

Ključne riječi: dijete, djetinji duh, Hans Urs von Balthasar, zrelost, kraljevstvo Božje.

UVOD

“U onaj čas pristupe učenici Isusu pa ga zapitaju: ‘Tko je, dakle, najveći u kraljevstvu nebeskom?’ On dozove dijete, postavi ga posred njih i reče: ‘Zaista, kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, ne ćete ući u kraljevstvo nebesko. Tko god se dakle ponizi kao ovo dijete, taj je najveći u kraljevstvu nebeskom. I tko primi jedno ovakvo dijete u moje ime, mene prima” (Mt 18, 1-5). Ove Kristove

rečenice poticaj su za razmišljanje o kršćanstvu kao djetinjoj religiji, o kršćanima kao vječnoj djeci. Pokušat ćemo pokazati da kršćanstvo stoji ili pada s tim djetinjim duhom. Najprije ćemo u prvomu dijelu pokušati reći nešto o tomu što znači biti dijete s teološkoga gledišta. Potom ćemo u drugomu dijelu prikazati Isusa Krista kao dijete te naposljetku predstaviti kršćane kao vječnu djecu. Vjerujemo da kršćanska vjera i nekršćane može potaknuti da otkriju važnost djetinjega duha.

1. BITI DIJETE

Razumljivo je da u ovom ulomku ne možemo prikazati sve vidove djetinje dobi, o kojima se bave najrazličitije znanosti, od psihologije, pedagogije do biologije. Zadržat ćemo samo na onim vidovima koji se tiču teološke problematike, a koji su upravo kao takvi danas aktualni, kako ćemo to pokazati u zadnjemu dijelu članka. Biti dijete upućuje nas na činjenicu rođenosti. A rođenost podrazumijeva sljedeće:

Prvo, dijete je biće ovisnosti i obdarenosti. Ono je svjesno da sve što ima dolazi od drugoga, zapravo da više pripada drugomu nego sebi. Dijete se takoreći definira drugim, tj. svojim roditeljima. Ono se ne može zamisliti bez drugoga, i to ne samo fizički već pod svakim vidom. Dijete ne doživljava ovisnost kao prijetnju, nego kao radost, kao radost zajedništva. Upravo zato Dijete voli posjete, veseli se ovisnosti, zajedništvu, u kojemu može primati drugoga kao dar i njegove darove. Mogli bismo reći da dijete još nije sumnjičavo spram darova poput odraslih, koji u svakomu daru vide opasnost podložnosti te više ne znaju za obdarenost. Ili, pak, odrasli primaju dar, ali ne u radosti zbog darivatelja, zbog njegove prisutnosti i važnosti, nego zbog svojih vlastitih interesa. Stoga dijete podučava odrasle da ne zaborave primati, da ne zaborave da su oni također i primalačka bića.

Drugo, dijete je biće zahvalnosti, jer zahvalnost izriče činjenicu ovisnosti, zajedništva i primanja. Premda mi odrasli nismo zaboravili zahvalnost, naime svakodnevno govorimo jedni drugima "hvala", zahvalnost je u nas nerijetko postala puki izričaj ravnodušnosti, brzinski način odmaka, "rješavanja" drugoga. No, u djeteta je zahvalnost način postojanja, ono toliko snažno živi u svijesti dara i zahvalnosti da uopće nije ni svjesno razlikovanja jednoga od drugoga, te roditelji s pravom moraju djecu podučavati da kazuju "hvala" i "molim": "Ljudsko dijete je u svemu upućeno na slobodno obraćanje, kod njega su molba i zahvalnost još uvijek sjedinjeni

bez razlikovanja. [...] Biti dijete znači zahvaljivati. A mi, budući da u svomu odraslom životu nikada nismo došli do toga da ne moramo svoje jastvo zahvaljivati, nikada ne ćemo prerasti svoju djetinjost, a obvezom zahvaljivanja također će ostati uvijek nužnost zamoljenja.”¹

Treće, dijete je biće divljenja, jer u njemu je i dalje snažno prisutna svijest početka, trajnoga započinjanja spram cjelokupne zbilje.² A onaj pak tko je na početku, nije umoran, njemu je sve novo, zanimljivo i čudesno. Stoga svijest o rođenosti djetetu omogućuje neprestano divljenje i propitivanje zbilje koju doživljava uvijek čudnom i zanimljivom. Dijete stalno propituje pa i onda kada dobije odgovore. Zapravo, dijete ne poznaje konačne odgovore, a ako ih poznaje, oni su izazov za nova pitanja. Međutim, djetinje propitivanje nema ništa od onoga skeptičnoga, ciničnoga ili ironičnoga propitivanja. Dijete se raduje pitajući, jer se raduje da će odgovorima susresti drugoga, upoznati stvarnost. Jezik djeteta je tako jezik komparativa, ne jezik superlativa, jer je “komparativ jezični oblik divljenja”.³ K tomu, kako je to dobro istaknuo G. K. Chesterton, djetinje divljenje odnosi se na čudesnost, uzvišenost ovoga svijeta, koji on naziva besmisлом.⁴ Besmisao izriče činjenicu da se svijet, događajnost života, ne može strpati u “smislove”, u ljudske pojmove, svijet izmiče čovjekovu konstruiranju smisla. “Besmisao” je punina događajnosti ovoga života. Kod Chestertona upravo to djetinje radovanje besmislu dovodi do vjere, koja je otvaranje “besmislu”, tj. onomu smislu koji nadilazi čovjekove iskonstruirane smislove, a to je Božji misao.

Četvrto, dijete je biće igre. Igra pak može nastati samo tamo gdje je čovjekova djelatnost oslobođena od svrhovitosti. Igra nema svrhe izvan same sebe, ona je svrhovita u sebi samoj. Igra je na taj način izričaj čovjekove slobode, jer je sloboda upravo djelatnost koja je svrhovita u sebi samoj, nepodređiva bilo kakvoj svrsi. Tako shvaćena igra prema Tomi Akvinskom jest odmor i spokoj duše (“recreatio et quies animae”), a time i tijela. Naime, ono što odmara dušu, jest užitak, a igra stvara upravo užitak po kojoj se čovjek odmara.⁵ Dijete je igrajuće biće *par excellence*, jer zna da se stvarnost i lju-

¹ H. U. von Balthasar, *Wenn ihr nicht werdet wie dieses Kind*, Einsiedeln – Freiburg, 1998., 64-65.

² Usp. K. Rahner, *Gedanken zu einer Theologie der Kindheit*, u: *Schriften zur Theologie* VII, Einsiedeln – Zürich – Köln, 1966., 318s.

³ H. U. von Balthasar, *Wenn ih nicht werdet wie dieses Kind*, 60.

⁴ G. K. Chesterton, *Lunacy and Letters*, London – New York, 1958., 24-28.

⁵ Toma Akvinski, *Summa theologica* II-II, 148, 2. Upravo zbog toga je za Tomu stalna ozbiljnost (*austeritas*) grijeh, jer njome čovjek postaje teret drugomu (II-II, 148, 3).

de, a ni, što je najbitnije, sebe samoga ne da i ne smije reducirati na krute okvire interesa. Dijete se igra sa svime što dotakne, jer sve promatra onkraj interesa, svrhovito u sebi samome. Ono je također igralačko, jer je spontano, jednostavno, a to znači lišeno pretjerana, nepotrebna reflektiranja, "sebeogledovanja" koje je izričaj suptilna egoizma.⁶ Igra koju sva djeca jako vole jest igra skrivača.⁷ Svrha te igre nije toliko biti skriven. Dijete je jako tužno ako ga nitko ne pronađe. Svrha igre skrivača je pak da ga se traži, da se tim traganjem potvrđuje koliko je ono dragocjeno, otajstveno, zanimljivo za drugoga zbog sebe samoga. Dijete želi da kod pronalaska nastane onaj snažan prasak radosti zbog ponovnoga susreta.

Peto, taj djetinji prasak radosti pokazuje da je dijete biće smijeha i humora. Dječji smijeh nije usiljeni smijeh ili, još gore, nekakvo ravnodušno smješkavanje. Dijete ne pravi također ni nekakvo nasmiješeno lice iza kojega se krije i kojim se skriva duboka praznina. Nije to također ni podrugljivi smijeh, smijeh nadmoći nad drugim. Zapravo, dijete se rijetko jako smije, ono se više smješka. A smiješak je nešto drugo od smijeha. Dok smijeh uvijek ostavlja osobe na distanci, smiješak je izričaj radosti zbog tjelesno-duhovnoga dodira druge osobe. Zato je smiješak trajniji i dublji od smijeha. Dijete jest smiješak i uči nas smješkaju.⁸ A ako se smije, dijete se smije od srca, kako se to veli, odnosno smijeh dolazi iz dubine njegova bića, bića koje se raduje većemu od sebe, koje se raduju postojanju drugoga.

Šesto, igranje također izriče činjenicu da je dijete biće sadašnjosti. Ono ne žrtvuje osobe i stvari budućnosti i prošlosti. Ne radi se o koncentraciji na sadašnjost koja bi grčevito bježala od budućnosti i prošlosti, nego o sadašnjosti koja u sebi donosi ono dobro iz prošlosti te obećava ono dobro u budućnosti. Točnije, sadašnjost je za dijete samo tada ispunjena ako postoji drugi. Sadašnjost bez drugoga je za dijete zastrašujuća. I ne samo sadašnjost. Dijete svekoliko vrijeme promatra kroz prizmu odnosa prema drugomu. Vrijeme je za njega samo smisleno ako može nekome reći ti i ako je ono samo oslovljeno kao ti. Naposljetku, dijete drukčije i promatra vrijeme. Ono ne gleda uvijek grčevito na ručni sat, nego ima vremena, vremena za drugoga.

⁶ To je posebno važna misao kod F. Fénelona koji je istaknuo važnost djetinjega duha pod vidom jednostavnosti, spontanosti za kršćansku duhovnost. Vidi o tomu I. Raguž, O malenosti i jednostavnosti čiste ljubavi. Nekoliko misli uz 300. obljetnicu smrti Françoisa Fénelona, *Communio* 41 (2015), 59-69.

⁷ Usp. H. Spaemann, *Orientierung am Kinde*, Einsiedeln, 91999., 87s.

⁸ Opširnije o humoru vidi I. Raguž, *Teologija humora*, u: I. Raguž (prir.), *Vesperae Sapientiae Christianae I*, Zagreb, 2003., 108-133.

Sedmo, iz toga slijedi da je dijete biće povjerenja u dobrotu. Kod djeteta jasno prevlada pozitivno nad negativnim, dobro nad zlim. Temeljno obzorje njegova života jest dobrota. Na tu smo činjenicu navikli, ali kad malo zastanemo i promislimo, tada se nad tom činjenicom ne možemo dovoljno nadiviti. Odakle to da dijete sve gleda u svjetlu dobrote? Zašto se dijete radije kreće u dobroti, a ne u zlu? Tako nam svako dijete nameće pitanje o porijeklu dobra, ali nas odrasle isto tako i postavlja u pitanje, ukoliko postajemo svjesni koliko smo sami daleko od dobra. Čini se da katkad više ne znamo promatrati svijet drugim očima osim očima zla i negativnosti. Time se dakako ne želi reći da dijete nije svjesno zla pa i svojih pogrješaka. Naprotiv, ono je itekako svjesno pogrješnoga, ali ne uživa i ne naslađuje se pogrješnim i zlim kod drugoga: ono "ne raskrinkava naše pogrješke zbog uživanja u kritici, ne zbog toga što želi da ono bude gore kad je drugi dolje, da ono bude veće tako što je drugi manji; ne stvara još veću tamu nasuprot manjoj kao što to mi odrasli činimo u bespoštednom kritiziranju, nego ne dopušta našu tamu, jer je dijete samo svjetlo te vjeruje u svjetlo u nama."⁹

Osmo, svim navedenim svojstvima ipak nismo još dotaknuli najvažniju, a to je ljubav. Sva svojstva djeteta kruže oko toga jednog svojstva: ljubiti i biti ljubljen. Dijete je željno ljubavi i želi dati ljubav. S toga gledišta sada postaje jasno da biti dijete znači biti uvijek na početku, jer ljubav zahtijeva trajno započinjanje, nalaziti se uvijek u komparativu. Isto tako, ljubav nikad ne iscrpljuje otajstvenost druge osobe, dijete uvijek propituje drugu osobu kako bi je još više ljubilo. I igra je svojstvo ljubavi. Mogli bismo reći da ljubav prestaje tamo gdje se ljudi više ne znaju igrati, a time se iskreno smijati, odnosno na licu drugoga mamiti smiješak i darivati smiješak. I ne samo igrati se i smješkat se nego i imati oči dobrote. Ljubiti se ne može gdje vlada pesimizam, nepovjerenje u dobrotu drugoga koje sprječava predanost drugoj osobi.

Sada postaje razvidno da biti dijete ne označava tek jedno životno razdoblje, nego bi trebalo prožimati cjelokupan čovjekov život. Usudili bismo se reći da je djetinji duh preduvjet za vjeru (*praeambula fidei*) kako je poima kršćanstva. Gdje je čovjek u svojem djetinjem duhu otvoren i predan otajstvenosti drugoga i cjelokupne zbilje,¹⁰ gdje on kao vječno dijete u središte svojega života stavlja lju-

⁹ H. Spaemann, *Orientierung am Kinde*, 54.

¹⁰ K. Rahner, *Gedanken zu einer Theologie der Kindheit*, str. 327: "Ako je bit religijskoga čina, u kojemu se predmnijeva Boga bez ikakve primisli da bi ga se obuhvatilo, da se on nigdje ne zaustavlja, da se prepušta apsolutnoj neograničenosti svojega kretanja, da nigdje drugdje ne počiva osim u izgubljenosti nepoznatljive

bav, ondje se on već nalazi u milosti, ondje je on već zahvaćen Isusom Kristom te se nalazi na pravom putu življenja kršćanske vjere.

Nažalost, živimo u vremenu koje potiskuje djetinji duh. U središtu su sada isključivo vrjednote činjenja, stvaranja, raspolaganja, autonomije. Sve te vrjednote, koje bismo mogli nazvati vrjednotama adolescencije i odraslosti (Guardini), kršćanstvo prihvaća i razvija. Ali ako one postanu isključive, ako se zapostavi djetinji duh, ne gubi se samo temeljna dimenzija same kršćanske vjere nego je time ugrožen i sam čovjek. Stoga promišljanje o kršćanskoj vjeri kao djetinjoj vjeri želi samo posvijestiti današnjem čovjeku da se istinska adolescencija, odraslost i mudrost starosti može postići samo ako se čuva djetinjost duha.¹¹ Sada ćemo pokazati da je kršćanstvo u svojoj srži religija djeteta, religija djetinjeg duha. To znači da tek u Isusu Kristu djetinji duh dobiva svoje potpuno opravdanje, utemeljenje i nadahnuće.

2. ISUS KRIST KAO DIJETE

Ako pogledamo grčko-rimsku kulturu, tada se može primijetiti da dijete i djetinji duh ondje ne igraju gotovo nikakvu ulogu.¹² Zapravo, dijete je nešto što se treba što prije prevladati, ono ne predstavlja nikakav uzor zreloom čovjeku. U tom smislu kršćanstvo donosi veliku novost. Sada u Isusu Kristu, koji je pravi Bog i pravi čovjek, sam Bog postaje dijete i posvećuje djetinji duh. U Isusu Kristu se tako dogodilo nešto posve nezamislivo: svemoćni i beskonačni Bog postaje bespomoćnim i konačnim djetetom. To je već mnogobrojnim hereticima u prvim stoljećima Crkve bilo skandalozno. Tako su gnosticci tvrdili da Bog nikada nije bio dijete, jer je to nespojivo s idejom uzvišenoga Boga: Bog nije mogao biti tako malen, vršiti nuž-

beskonačnosti neizrecivoga otajstva, tada se može nesputano reći da čovjek ostaje religioznom kad doživljava, preuzima, održava te u svojoj bezgraničnoj širini pripušta iskonsku djetinjost svoje naravi." "Tko je hrabar u sebi sačuvati i prihvaćati čistu djetinjost, nositi je kroz svoj život, taj pronalazi Boga" (329).

¹¹ Također bismo mogli reći da je kriza djetinjega duha jedan od razloga i krize nataliteta u modernim društvima. Tamo gdje prevladava isključivo mentalitet interesa i korisnosti, pesimistični duh besmislenosti cjelokupnoga života, posve je razvidno da tamo nema mjesta ni za nastanak novog života. Jer, čemu radati novi život u takvom ispraznom svijetu. Više o tome R. Brague, *Les ancrs dans le ciel. L'infrastructure métaphysique*, Paris, 2011., 99-112. Brague navodi Rousseauovu misao iz "Ispovijesti savojskog župnika", prema kojemu je ateizam poguban za natalitet, jer predstavlja indiferentnost spram dobra.

¹² Usp. H. U. von Balthasar, *Das Kind Jesus und die Kinder*, u: *Homo creatus est. Skizzen zur Theologie V*, Einsiedeln, 1986., 165.

du, imati pelene. Ta gnostičko-maniheistička vizija kršćanstva nije samo odbacivanje ideje utjelovljenja nego i prvo neprihvatanje djetinjega duha. Za gnostike biti vjernik znači biti potpuno autonoman, spasenje se događa prvenstveno po svojim djelima (spoznaji), a ne po drugomu (konkretnom spasitelju i Crkvi.) Stoga je prva Crkva, braneći Kristove pelene (Tertulijan), zapravo branila djetinji duh kršćanstva, a to znači prije svega djetinji duh samoga Boga. Izdvojiti ćemo tri temeljna vida toga djetinjeg duha Isusova života kako ga shvaća kršćanska vjera.

Prvo, Isus Krist sebe definira i ostvaruje svoj identitet sinovstvom, a to znači odnosom prema Ocu: "Jer siđoh s neba ne da vršim svoju volju nego volju onoga koji me posla." (Iv 6, 38) Sve što je njegovo jest i Očevo: "Moj nauk nije moj, nego onoga koji me posla" (Iv 7, 16). Svi evanđeoski tekstovi, a napose tekstovi Ivanova evanđelja u najrazličitijim varijacijama potvrđuju temeljnu činjenicu da je Isusovo "vlastito 'ja' uvijek otvoreno za jedinstvo s Ocem. Nikada nije sam, nego sebe uvijek prima od Oca i sebe daruje Ocu."¹³ Tako je Isusova egzistencija sinovska egzistencija, "egzistencija u primanju"¹⁴: od drugoga i za drugoga, od Oca i za Oca. Stoga u svim evanđeljima među različitim kristološkim naslovima prvo mjesto zauzima naslov Sina: "'Sin' kao temeljna ispovijest znači da je u ovoj riječi dan ključ tumačenja koji sve drugo čini dostupnim i shvatljivim. [...] Jer čitavo je evanđeosko svjedočanstvo jednodušno u tomu da su Isusove riječi i djela proizašli iz njegova najdublje zajedništva s Ocem. [...] Kroz sve Isusove riječi i djela prosijava ovaj uvijek prisutan i uvijek djelotvoran sinovski odnos; može se vidjeti koliko je čitavo njegovo biće ukorijenjeno u ovom odnosu."¹⁵ To dolazi snažno do izražaja također u Ivanovu evanđelju, gdje se Isus od vječnosti shvaća kao dijete, kao dijete koje uvijek ostaje "u krilu Očevu" (Iv 1, 18). Naposljetku, kako slijedi iz navoda kojim smo započeli ovo promišljanje, Isus samoga sebe uspoređuje s djetetom, jer se njega treba primiti kao što se dijete prima: "I tko primi jedno ovakvo dijete u moje ime, mene prima" (Mt 18, 5).

Ne ulazeći u daljnje kristološke implikacije Kristova sinovstva, za nas je važno da se u kroz sinovstvo, koje je jezgra Kristove osobe, očituje njegov djetinji duh, a to je biti u odnosu s Ocem. To posebno dolazi do izražaja u Kristovu imenovanju Boga pojmom "Abba", koji se može prevesti s "tatica" (Mt 11, 25-27; Lk 22, 42; Rim 8, 15;

¹³ J. Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta*, Verbum, Split, 2007., 291.

¹⁴ H. U. von Balthasar, *Teologija povijesti – Kerigma i sadašnjost*, KS, Zagreb, 2005., 27-35.

¹⁵ J. Ratzinger, *Gledati Probodenoga*, Verbum, Split, 2008., 15, 20.

Gal 4, 6).¹⁶ U tom se izričaju razotkriva sva dubina djetinjeg duha Isusa Krista, tu se očituje istinsko vrelo njegova cjelokupnog djelovanje, njegove punoljetnosti i odraslosti. Tim djetinjim odnosom prema Ocu ("Abba"; "tata") Isus ostvaruje, produbljuje i dovršava sve navedene dimenzije djetinje duha koje smo spomenuli u prethodnom poglavlju. Budući da je savršeno jedno s Ocem, u svomu djetinjem duhu Isus sve prima od Oca. Njegov je prvotni stav stav primanja, a ne uzimanja (grabljenja), stav činjenja Očeve, a ne svoje volje: "Ja sam od sebe ne mogu učiniti ništa: kako čujem, sudim, i sud je moj pravedan jer ne tražim svoje volje, nego volju onoga koji me posla" (Iv 5, 30; Fil 2, 6-7). Vrlo snažno to opisuje Hans Urs von Balthasar: "Djetinje kršćanskoga sastoji se u tomu da Božje dijete ne želi sebe samoga objaviti kao Boga, nego jedino dobrotu, veličinu i slavu Oca, kao što se djeca običavaju hvaliti svojim očevima."¹⁷ Primalačkim stavom Isus Krist ne stavlja sebe u središte, jer biti dijete znači drugoga smatrati većim od sebe (Iv 14, 28), većim u njegovoj otajstvenosti, drugotnosti. Za Krista Otac ostaje uvijek "veći", uvijek onaj spram kojega se on zadivljeno i zahvalno odnosi.

Drugo, djetinji duh Isusa Krista objavljuje Boga kao poniznog Boga. Bog uzima obličje sluga i postaje čovjeku svemu sličan osim u grijehu: "On, trajni lik Božji nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe oplijeni uzevši lik sluga, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu" (Fil 2, 6-8). To znači da Bog u Isusu Kristu sebe ne nameće čovjeku, on daje čovjeku prostora i vremena, štoviše, on prima od čovjeka. Kristova poniznost utemeljena je u njegovu odnosu prema Ocu. Od vječnosti je Isus Krist ponizan, ukoliko sve prima od Oca. U povijesti spasenja njegova poniznost prima kenotičku dimenziju (Fil 2, 7). Isus sada uči, napreduje i raste u mudrosti (Lk 2, 52; Heb 5, 8) tako što ne raspolaže sobom, već se potpuno i slobodno podlaže Očevoj volji. U tom smislu Isus i u svomu boštvu i u čovještvu ne zna sve, ne predviđa sve, upravo poput djeteta. No njegovo neznanje nije neznanje oholosti, zatvorenosti, već neznanje kao odnos prema Ocu, neznanje kao primanje svega od Oca. S Hansom Ursom von Balthasarom mogli bismo reći da Isus samo toliko zna koliko prima od Oca u svomu poslanju: "Mjera je njegova bogo-ljudskog znanja njegovo poslanje. To znanje nije jednostavno mjera, nego je ono mjereno, dok je poslanje mjera i mjereće. Njego-

¹⁶ Više o tomu J. Jeremias, *Abba: Studien zur neutestamentlichen Theologie und Zeitgeschichte*, Göttingen, 1966.

¹⁷ H. U. von Balthasar, *Das Kind Jesus und die Kinder*, 173.

va savršenost je njegova poslušnost, koja ne preduhitruje.”¹⁸ Tako u Isusovoj poniznosti i neznanju susrećemo na posebno intenzivan način bogo-ljudski djetinji duh.

Treće, iznenađujuće je da Isus sebe također opisuje kao osobu igre. U Lukinu evanđelju Isus sebe uspoređuje s mudročću koje sebe opravdava. (Lk 7, 35) U Staromu zavjetu mudrost je predstavljena u svojoj stvaralačkoj i igračkoj dimenziji: “Kad je stvarao nebesa, bila sam nazočna, kad je povlačio krug na licu bezdana. Kad je u visini utvrđivao oblake i kad je odredio snagu izvoru pradubina; kad je postavljao moru njegove granice, da mu se vode ne preliju preko obala, kad je polagao temelje zemlji, bila sam kraj njega, kao graditeljica, bila u radosti, iz dana u dan, igrajući pred njim sve vrijeme: igrala sam po tlu njegove zemlje, i moja su radost djeca čovjekova” (Izreke 8, 27-31). Nazivajući sebe mudročću, Isus Krist kritizira svoje suvremenike koji ne razumiju njegovo poslanje, tj. ne razumiju istinsku mudrost, nego je mjere prema svojim mjerilima: “Zasvirasmo vam i ne zaigraste! Zakukasmo i ne zaplakaste.” (Lk 7, 32) Zapravo, Kristova se kritika odnosi na zaborav igrajuće, tj. djetinje dimenzije u mudrosti. To znači da istinska mudrost ne poznaje krutost racionalne spoznaje koja ne uviđa složenost cjelokupne stvarnosti i ne uspijeva dosegnuti ono što nije i ne može biti podređeno interesima i daljnjoj svrhovitosti, a to je Bog. Isus Krist je upravo ta igrajuća djetinja mudrost, mudrost koja se igra pred beskonačnim Bogom, i zato je ta igra nenadmašiva, trajna, te ona koja budi nadu za čovjeka: jer, “moja su radost djeca čovjekova” (Izreke 8, 31).

Iz svega toga slijedi da je kršćanski Bog Bog u kojemu postoji oduvijek dijete, rađanje, u kojemu postoji djetinji duh. To je, dakle, veseli Bog, igralački Bog, Bog iznenađenja. Kršćanski Bog nije kruti, preozbiljni “samotni Bog” (*Deus solitarius*),¹⁹ Bog u kojemu nema odnosa, koji ne zna primanje, za zahvaljivanje. Ne, kršćanski Bog, kako nam ga objavljuje Isus Kristom svojim djetinjim Duhom, jest Bog koji se djetinje igra u ljubavi, koji daruje i prima (Otac i Sin), koji je uvijek okrenut većemu i novomu (Duh Sveti).

Mogli bismo reći da je Isus Krist odrasla osoba zato što uvijek raspolaže sobom tako što u djetinjem duhu dopušta da Otac raspolaže njime. Isusove riječi i djela pokazuju da djetinji duh, kao odnos prema Ocu, nema ništa zajedničko s infantilizmom ili apsolutističkim odnosom prema Ocu koji bi gušio slobodu i odgovornost. I sv. Pavao kritizira one koje su pameću ostali djeca (1 Kor 14, 20).

¹⁸ H. U. von Balthasar, *Teologija povijesti – Kerigma i sadašnjost*, 33.

¹⁹ K. Barth, *Kirchliche Dogmatik III/4*, Zürich, 1969., 128.

Naprotiv, Isus svojim djetinjim duhom posve odraslo, odgovorno i hrabro naviješta Boga, kreće se među ljudima, spreman je na neprihvatanje, sukobe te naposljetku ne bježi kukavički i infantilno od smrti na križu.

3. KRŠĆANI KAO DJECA

Isusov djetinji duh i poziv da njegovi vjernici postanu djeca jest zahtjev za obraćenje. Dakle, biti dijete za Isusa Krista nije nešto samorazumljivo, nego nešto što zahtijeva obraćenje, preokret uobičajenoga načina življenja. Radi se o napuštanju pogrješno shvaćene zrelosti. To je zrelost koja ne želi više ovisnost, koja se otuđila od logike primanja dara, koja više uviđa važnosti zahvalnosti. Kršćanska je odraslost, naprotiv, ostajanje u "odraslosti iz Boga".²⁰ Budući da je kršćanska vjera nasljedovanje Isusa Krista, tada ona mora biti i nasljedovanje njegova djetinjeg duha. Prema Balthasar, time se ponajprije misli da su kršćani određeni time da primaju Isusa kao dijete, da se ophode prema njemu kao djetetu, jer "tko primi jedno ovakvo dijete u moje ime, mene prima" (Mt 18, 5).²¹ Premda to neobično zvuči, u tomu se odnosu krije duboka povezanost između Isusa Krista i vjernika. Dijete zahtijeva potpunu pozornost majke, i kad je budno i kad spava. Stoga je majka svaki trenutak uz svoje dijete, ona se ne može ni zamisliti bez djeteta. Tako i vjernici, tvrdi Balthasar, trebaju biti majke Isusu, osobe pozorne, poslušne i uvijek uz Isusa. Nadalje, dijete koje se igra, neprestance mijenja uloge, sebe i svojega sugovornika uvijek drukčije zamišlja: "Djeca koja se igraju su često okrutna, ne zbog zloće, nego zbog napetosti pustolovine."²² Vjerovati u igralačko dijete Isusa Krista, pretpostavlja spremnost na Božje pustolovine s nama, njegove iznenađujuće zamisli s nama.

Primiti takvo dijete znači i sam postati dijete. Stoga se kršćani već od samih početaka nazivaju djecom. Tako sv. Pavao kršćane naziva djecom: "Niti smo od ljudi iskali slavu – ni od vas, ni od drugih – premda smo se mogli nametnuti kao Kristovi apostoli. Ali bili smo među vama nježni kao majka što hrani i njeguje svoju djecu" (1 Sol 2, 6-7). "Dobro je da se za vas revnuje u dobru uvijek, a ne samo kad sam nazočan kod vas, dječice moja, koju ponovno u trudovima rađam dok se Krist ne oblikuje u vama" (Gal 4, 18-19).

²⁰ H. U. von Balthasar, *Kind und Tod*, u: *Homo creatus est. Skizzen zur Theologie* V, 178.

²¹ H. U. von Balthasar, *Das Ganze im Fragment. Aspekte der Geschichtstheologie*, Einsiedeln, 1990., 274-283.

²² H. U. von Balthasar, *Das Ganze im Fragment*, 278-279.

Kršćani su na poseban način definirani kao djeca, "dječica" u poslanicama sv. Ivana. Mogli bismo reći da je za Ivana biti dijete, dječica, glavni naziv za kršćane: "Gledajte koliku nam je ljubav darovao Otac: djeca se Božja zovemo, i jesmo. A svijet nas ne poznaje zato što ne poznaje njega. Ljubljeni, sad smo djeca Božja i još se ne očitova što ćemo biti. Znamo: kad se očituje, bit ćemo njemu slični jer vidjet ćemo ga kao što jest" (1 Iv 3, 1-2; također 1 Iv 4, 4). Kršćani su kao djeca koja su rođena od Boga, poznaju ga, Bog im više nije stranac, jedno su s njime (1 Iv 2, 14). No to je i zahtjev za kršćane. Kao djeca trebaju živjeti u skladu s nebeskim Ocem: živjeti bez grijeha: "Dječice, nitko neka vas ne zavede! Tko čini pravdu, pravedan je kao što je On pravedan. Tko čini grijeh, od đavla je jer đavao griješi od početka. Zato se pojavi Sin Božji: da razori djela đavolska. Tko god je rođen od Boga, ne čini grijeh, jer njegovo sjeme ostaje u njemu; ne može grijesiti jer je rođen od Boga. Po ovom se raspoznaju djeca Božja i djeca đavolska: tko god ne čini pravde i tko ne ljubi brata, nije od Boga" (1 Iv 3, 7-10; također 1 Iv 2, 1-18); živjeti po istini i hoditi u istini: "Čuti da moja djeca po Istini žive! – nema mi veće radosti od toga" (3 Iv 4). "Obradovah se veoma što sam među tvojom djecom našao takve koji hode u istini, kao što primismo zapovijed od Oca" (2 Iv 4). Ne treba ni čuditi da je posebno Prva Ivanova poslanica poslanica ljubavi. Tu se jasno očituje teza o tomu da je biti dijete pretpostavka ljubavi, odnosno da nas ljubav, ljubav prema Bogu i bližnjemu (1 Iv 4) čini vječnom djecom.

U djelu *Timej* Platon donosi pripovijest o susretu egipatskog svećenika s Grkom Solonom. U tomu razgovoru egipatski svećenik naziva Grke vječnom djecom u duši te navodi dva razloga: nemaju nijednu staru misao koja bi im dolazila od neke stare tradicije i nijedna njihova spoznaja tijekom vremena ne može nikada postati sijeda.²³ Time se želi reći da su Grci vječna djeca, jer sve čine novim, svaku tradiciju koju primaju uvijek iznova promišljaju. Ona ih ne sprječava da dalje misle, propituju. Zato njihova spoznaja nema sjedina. Ona je vječno mlada. Jednom riječju, za Platona su Grci vječna djeca, jer su filozofi. Filozofija je ono što ih čini djecom. Djetinji duh jest ujedno i filozofski duh: "Svako dijete započinje kod iste točke: u apsolutnoj novosti bitka, u istom onom apsolutnom divljenju koje je temeljni čin filozofije te ulazi u istu igru, igru koja je savršena nadmoć nad svim stvarima, ali ostaje u njima bez rezignirano hladnoga odstojanja od njih."²⁴

²³ Platon, *Timej* 22B.

²⁴ H. U. von Balthasar, *Das Ganze im Fragment*, 283.

Ako su Grci vječna djeca zbog svoje filozofije, tada to moraju još više biti i kršćani. Štoviše, kršćani su veća djeca, jer su se vjerom sjedinili s božanskim djetetom, a to je Isus Krist. Kršćanski djetinji duh ne proizlazi iz ograničenoga ljudskog duha kao što je to slučaj u filozofiji. Ona crpi svoje nadahnuće, snagu i potporu iz božanskoga beskonačnog djetinjeg duha, duha koji je objavljen i ostvaren u Isusu Kristu. Tako kršćani ne mogu ići ispod razine filozofskog poimanja djetinjeg duha. Mogu je samo beskonačno nadilaziti u Isusu Kristu, ali u Kristovoj jednostavnosti i poniznosti.

Ovdje je također potrebno odgovoriti na mogući prigovor da kršćansku vjeru ovdje isključivo pretvaramo u religiju djeteta, što nije daleko od infantilizacije, odnosno pretvaranja kršćana u djecu koja nikada ne smiju odrasti te ostaju vječno podložna vladavini drugoga (Boga, Crkve). Na taj prigovor možemo odgovoriti vrlo jednostavno, a to je sam život Isusa Krista, kako nam ga predstavljaju evanđelja. Premda, odnosno budući da je, dijete, Sin spram svojega Oca, Isus Krist nije infantilna osoba, nego naprotiv, zrela, slobodna, odgovorna osoba. Jedno ne isključuje drugo, nego djetinji duh zahtijeva odraslost, zrelost, kao i obratno. Zato će i sv. Pavao napisati: "Braćo, ne budite djeca pameću, nego nejačad pakošću, a zreli pameću!" (1 Kor 14, 20). Tako kršćanska vjera nije i ne smije biti samo religija djeteta. Kako je to izvrsno pokazao Romano Guardini,²⁵ kršćanin treba u sebi objedinjavati sva životna razdoblja: odrastanje djeteta, idealizam i otvorenost prema beskonačnomu adolescenta, realizam i odgovornost odrasloga te svjedočenje smisla i cjelovitosti starca. Ili, kako to sažima sv. Augustin: "Vaše će djetinjstvo biti nevinost, vaše dječastvo poštovanje, odrastanje strpljivost, mladost snaga, zrelost zasluga, a starost ništa drugo doli iskusna i mudra spoznaja."²⁶ "Neka vaša starost bude djetinja starost, a vaša djetinjost odrasla djetinjost. Odnosno, vaša mudrost neka ne bude ohola, a vaša poniznost neka ne bude bez mudrosti."²⁷

Danas je čovjek u opasnosti da potpuno izgubi djetinji duh. Već se u maloj djeci guši djetinji duh tako što ih se pretvara u potrošače.²⁸

²⁵ R. Guardini, *Die Lebensalter. Ihre ethische und pädagogische Bedeutung*, Kevelaer, 2008. Također H. U. von Balthasar, *Das Ganze im Fragment*, 264-298; I. Raguž, Uvod u teologiju životnih doba, *Communio* 36 (2010), 115-124.

²⁶ Augustin, *Sermo* 216, 8: "Infantia vestra innocentia erit, pueritia reverentia, adolescentia patientia, iuventus virtus, senium meritum, senectus nihil aliud quam canus sapiensque intellectus."

²⁷ Augustin, *En. in Ps.* 112, 2: "Sit senectus vestra puerilis, et pueritia senilis; id est: ut nec sapientia vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia."

²⁸ Opširnije o tomu vidi Z. Bauman, *Vita liquida*, Roma - Bari, 2006., 112-130.

Djeca danas moraju sve imati, sve posjedovati te tako postaju razmažena, a time i infantilna. Ne čudi da mnogi zbog toga ostaju cijeli život djetinjasti, jer djetinjasta osoba bježi od odgovornosti i poznaje samo podređenost sebi, izgubila je dimenziju zadivljenosti. Taj se potrošački duh kod djece očituje i na drugi način, u jednoj drugoj krajnosti. Djeca postaju prebrzo odrasla, prebrzo ozbiljna. Tržište usmjereno prema djetetu, koje je danas jedno od najproširenijih i najprofitabilnijih tržišta, pretvara nerijetko djecu u male tirane koji (svojim igračkama i igricama) poznaju jedino manipulaciju i vladanje drugima. Ukratko rečeno, bilo djetinjasta djeca, bilo preozbiljna djeca od malena počinju promatrati sve odnose pod vidom tržišta, novca i isplativosti.

Ako je takva situacija već kod djece, koliko je tek djetinji duh ugrožen kod odraslih. Nakon što se odvoje od roditelja, odrasle su osobe pozvane živjeti djetinji duh u ljubavi prema drugomu, u bračnoj zajednici. Ali, kako to nerijetko biva kod krhke ljudske ljubavi, čovjek doživi razočaranja, ograničenja, slabosti te iste ljudske ljubavi. Vrlo brzo počinje sumnjati u smislenost i ostvarivost djetinjega duha, odnosno ljubavi. Čini se da tada čovjeku preostaje jedino cinizam, bezdušni aktivizam ili ravnodušnost spram bližnjih i svijeta.

Upravo u tom kontekstu postaje razvidno koliko je kršćanska vjera aktualna. Božji djetinji duh, koji u svojoj snazi, svježini i ljepoti ništa ovozemaljsko ne može ugroziti, ne dopušta čovjeku da se strmoglaviti u cinizam i ravnodušnost, koji je često prisutan u odraslih. Božji djetinji duh je tako trajno nadahnuće, snaga i potpora čovjekovu djetinjem duhu. Stoga kršćani, odnosno Crkva danas moraju imati ulogu čuvarice i širiteljice božanskoga djetinjeg duhu. O toj ulozi Crkve piše Georges Bernanos u *Dnevniku jednoga seoskog župnika*:

“Odakle onda dječja sreća? Upravo iz osjećaja potpune nemoći, koja u skromnoj dječjoj glavici stvara neizmjereno povjerenje u majku. Majka je odgovor na sve, razumiješ? Sadašnjost, budućnost, prošlost, život, sav život, sve je to u jednom pogledu, a taj pogled ja ozaren smiješkom. Vidiš, dragi dječčače, kad bi nama dali da radimo, Crkva bi za ljude bila žarište toga neizmjernoga povjerenja, toga suvremenoga osjećaja sigurnosti. Ne znači da ne bi i dalje za svakoga bilo na svijetu dosta zla. Ostala bi, naravno, i glad, i žeđ, i siromaštvo, i zavist, jer nikada nećemo biti toliko laki da đavolu zavrtnemo vratom. Ali čovjek bi znao da je dijete Božje, to je ono divno! On bi živio, stario i umirao s tom mišlju u glavici – a ne bi to znao iz katekizma, nipošto. Jer bi misao, uz naš trud, do kraja prožela svakodnevni moral, navi-

ke, običaje, rasonode, zabave, sve do najsitnijih stvari u ljudskom životu. Težak bi i dalje prevrtao grudu zemlje, učenjak bi i dalje kopao posvojim logaritmima, inženjer bi i dalje konstruirao svoje igračke za odrasle. Ali bismo uništili, istrigli iz srca Adamova osjećaj samoće. Sa svojim čoporom bogova, pogani nisu bili tako glupi: uspjeli su ipak pružiti jadnom puku iluziju nekakvog, na žalost vulgarnog, zajedništva s Nevidljivim. Ali taj trik danas ne bi vrijedio ni pišljiva boba. Tko ostane izvan Crkve, ostaje zauvijek nedonošće ili nahoće. Crkvi je namijenio dragi Bog da održi u čovječanstvu taj duh djetinjstva, tu bezazlenost, tu svježinu.”²⁹

Na tragu te djetinje duhovnosti Crkva bi trebala ponovno oživjeti i mnogobrojne pobožnosti koje podupiru i razvijaju djetinji duh. Možemo spomenuti samo neke: poticati pobožnost prema djetetu Isusu (“Gesù Bambino”) koja se ne smije ograničavati samo na Božić i pohod jaslicama; razvijati umjetničke prikaze Blažene Djevice Marije s djetetom Isusom u naručju; Blaženu Djevicu Mariju i svece predstavljati kao savršena ostvarenja djetinjeg duha koji je bio nadahnuće njihova zrelog djelovanja u Crkvi i u svijetu; svećenički poziv i laički apostolat živjeti u djetinjem duhu ljubavi i predanosti. Upravo tako će kršćani, kao vječna Božja djeca, moći ovom svijetu dati onu istinsku svježinu i novost, podariti onaj božanski djetinji duh kojim se ponovno može ljubiti Boga, bližnjega i cjelokupno stvorenje. O tomu također piše i Dostojevski u svomu djelu *Idiot*, s kojim bismo i zaključili ovo naše promišljanje:

“Za sat je, vraćajući se u gostionicu, naišao na ženu s naprščetom. Žena je još mlada, djetetu će biti kojih šest tjedana. Dijete joj se nasmiješilo, kako je spazila, prvi put otkad se rodilo. Gledam kako se odjednom tako pobožno, pobožno prekrizila. ‘Što ti to’, kažem, ‘mladojka?’ (Onda sam je ispitivao sve.) ‘Pa eto’, kaže, ‘baš onako kao što je majci radost kad na svojem djetetu spazi prvi osmijeh, isto je takva radost svaki put Bogu kad On opazi s neba da mu se grješnik počinje moliti od svega srca.’ To mi je rekla žena gotovo tim istim riječima, i takvu duboku, takvu bistru i istinsku religioznu misao, takvu misao

²⁹ G. Bernanos, *Dnevnik jednoga seoskog župnika*, Zagreb, 1969., 20-21. Isto, 53: “Čut ćeš licemjere, bludnike, škrce, zle bogataše kako s nezdravim sjajem u očima, guču debelim labrnjama: *Sinite parvulos*, očito ne misleći na riječ koja slijedi – jednu od najstrašnijih, možda, koje je ljudsko uho ikada čulo: ‘Ako niste kao jedan od ovih malenih, nećete ući u kraljevstvo Božje.’ [...] ‘Vidiš li, idealno bi bilo da se evanđelje ne propovijeda nikome osim djeci. Preveliki smo račun-džije, to je zlo.”

u kojoj se u jedan mah iskazalo sve bistvo kršćanstva, to je potpuni pojam o Bogu kao o našem rođenom ocu, i o radosti Božjoj čovjeku kao o očevoj radosti rođenomu djetetu, najglavnija misao Isukrstova! [...] Suština religioznog čuvstva ne pristaje ni pod kakvo rasuđivanje, ni pod kakve prekršaje i prijestupe ni pod kakve ateizme; tu je nešto drugo i navijek će biti nešto drugo; tu je nešto takvo od čega će se navijek odbijati ateizmi i navijek će govoriti *drugo nešto što treba*.³⁰

CHRISTIAN FAITH AND CHILDLIKE SPIRIT

Summary

The aim of the article is to discuss Christian faith and childlike spirit. The first part of the article analyzes the childlike spirit from the theological point of view. The characteristics of a childlike spirit are dependence, togetherness, talent, different understanding of time, confidence in goodness, love. In the second part it is pointed out that Jesus Christ accomplishes these dimensions of childlike spirit. Moreover, in Jesus God reveals himself as a child, as God in whom eternally the child, the Son, exist. Jesus Christ is the child of God, the Son of God who encourages man to conversion, and that conversion implies a childlike, filial relationship with God. The third, concluding part of the article speaks about the faithful as about the children of God, as about the ones who achieve their maturity just through the childlike spirit, childlike, filial relationship with God the Father. In the time of crisis of the childlike spirit, the role of Christianity is to keep rediscovering and spreading the childlike spirit, the spirit of Jesus Christ.

Key words: *child, childlike spirit, Hans Urs von Balthasar, maturity, kingdom of God*

³⁰ F. M. Dostojevski, *Idiot*, Zagreb, 2008., 208.